

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Repossessions [Review of: S. O Tuama (1996) -]

Leerssen, J.T.

Published in:
Unknown

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Leerssen, J. T. (1996). Repossessions [Review of: S. O Tuama (1996) -]. In S. O Tuama (Ed.), Unknown Cork: Cork University Press.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <http://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

als transsexueel en halfbloed open staan voor het andere'. Zouden daarom de collegezalen in Rome volstromen? Fascinerend blijft de vraag waarom in Italië de vergelijkende literatuurwetenschap nu zo populair lijkt, maar tot voor kort eigenlijk niet bestond. Hierover biedt het boek van Gnisci en Sinopoli wel enige gegevens, maar zeker geen doorwrochte beschrijving of analyse. En dat is beslist jammer, want alleen al vanuit cultuurhistorisch oogpunt lijkt dit een zeer relevante vraag. Uit een verkennend opstel over de Italiaanse comparatistiek van Silvia Morganti komt namelijk naar voren dat deze geschiedenis op z'n minst merkwaardig is. Zo werd de eerste leerstoel 'Letteratura comparata' al in 1871, dus onmiddellijk na de Eenwording en daarmee in een sterk nationalistisch klimaat, te Napels gevestigd en bezet door niemand minder dan Francesco De Sanctis, die in datzelfde jaar zijn nog steeds beroemde maar beslist niet-comparatistische *Geschiedenis van de Italiaanse letterkunde* publiceerde. Bovendien blijkt er ook vlak na de Tweede Wereldoorlog net als in andere landen een groot enthousiasme te bestaan voor vergelijkende studies, iets wat in Italië echter slechts van heel korte duur was. Een boeiend gegeven. Maar het meest interessant is natuurlijk de rol van Benedetto Croce. Toen hij zelf al enkele baanbrekende studies op z'n naam had over de relaties tussen de Spaanse en Italiaanse literatuur en cultuur, schreef hij in 1902 een kort maar krachtig artikel over de vergelijkende literatuurstudie, waarin hij de meerwaarde hiervan ter discussie stelde. En kennelijk op een zo overtuigende manier dat verschillende generaties literatuurwetenschappers in Italië zich hierdoor hebben laten leiden in hun houding ten opzichte van dit vakgebied. Gelukkig hebben Gnisci en Sinopoli het artikel opgenomen in hun boek. Het is eigenlijk wel het mooiste stuk eruit.

► *Harald Hendrix is verbonden aan de vakgroep Literatuurwetenschap van de Universiteit Utrecht.*

Joep Leerssen over;

Seán Ó Tuama, *Repossessions: Selected Essays on the Irish Literary Heritage*, Cork University Press, 1995; 294 blz. ISBN 1 85918 044 2 (hardcover) 1 85918 045 0 (paperback).

De Iers-Gaelische literatuur is niet al te bekend buiten Ierland, maar daarom niet minder belangwekkend. Zij behelst een lange en rijke traditie die van episch materiaal uit de IJzertijd reikt tot in de achttiende eeuw; zij is, na nagenoeg uitgestorven te zijn, wederopgeleefd tengevolge van een cultuurnationalistische beweging rond de laatste eeuwwisseling, en ondergaat thans een nieuwe bloeiperiode onder postmoderne voortekenen en in toenemende symbiose met de Engelstalige literatuur van Ierland. Onder de literatoren in die opmerkelijke literatuur neemt Seán Ó Tuama een eminente positie in. In de jaren '40 en '50 was hij het, die, met eigen literair werk, met bloemlezingen en met literaire kritiek, in een muf en conformistisch cultureel klimaat de weg wees naar een Gaelisch modernisme, dat zowel in het gemeenschapsleven van het Gaelisch-talige platteland geworteld was als in een meer naoorlogs geestesklimaat. In de Ierse literatuurwetenschap was zijn rol niet minder baanbrekend. Zijn proefschrift uit 1960, *An grá in amhráin na ndaoine* (hoofseliefde in de volkslieryk) plaatste een corpus van semi-anonieme liefdesgedichten uit de achttiende eeuw, uit het schemergebied tussen volkskunst en gecanoniseerde literatuur, in een traditie die hij terugvoert op een middeleeuws-Franse invloed op de bardische dichtkunst van de latere middeleeuwen. Actief als hoogleraar *Moderne Ierse Letterkunde* aan het *university college* van Cork, was hij mentor van talrijke aankomende jongere literatuurcritici en schrijvers; de meest prominente onder hen is de dichteres Nuala Ní Dhomhnaill, ongetwijfeld de meest vooraanstaande Gaelisch-talige auteur van deze eeuw (een essay in de hier besproken bundel is aan haar gewijd). Ó Tuama zelf was lange tijd actief betrokken bij de pogingen tot herbeleving en cultivering van de Ierse taal, en zijn meest invloedrijke publikatie is vermoedelijk de tweetalige anthologie *An Duanaire-1600-1900: Poems of the Dispossessed* (met Engelse vertalingen van Thomas Kinsella; 1981).

Maar ook al is Ó Tuama voor de Gaelischtalige literatuur en literatuurwetenschap onbetwist vooraanstaand, zijn werk is nooit tot in bredere kring doorgedrongen aangezien hij altijd in het Gaelisch heeft geschreven. Nu echter is een bundel verzamelde essays in het Engels verschenen, die zijn ideeën aan een groter publiek presenteert.

De essays in deze bundel bestrijken zowel de moderne, twintigste-eeuwse Gaelische literatuur van na de herbeleving (de twintigste-eeuwse, neo-Gaelische literatuur) als de oudere traditie (de "bardisch"-middeleeuwse periode van 1200 tot 1600, en de periode van neergang in de zeventiende en achttiende eeuw). Ó Tuama tracht welbewust de continuïteit tussen de oudere, oorspronkelijke Gaelische traditie en de neo-Gaelische herbeleving te demonstreren: een continuïteit, zo al niet op het niveau van het literair bedrijf of 'systeem', dan toch op het gevoelsmatige niveau. Oudere en nieuwere Gaelische literatuur zijn allebei gekenmerkt door pogingen om een diepgaande identiteitscrisis en culturele vervreemding te bezweren, zo stelt hij; daarin vormt het cultiveren van taalpracht en barokke klankrijkdom één techniek, het voortdurend terugvallen op locaties, plekken ("the sense of place") een andere. Geen wonder dat de dichters die Ó Tuama het meest bewondert ook hier vertegenwoordigd zijn: de vroeg-achttiende-eeuwse Aogán Ó Rathaille en de midden-twintigste-eeuwse Seán Ó Ríordáin; aan deze laatste wijdt Ó Tuama een bijzonder fraaie exegetische. Reeds eerder had hij de parallellen tussen de beide geprangde lyrici beschreven (in *Filí faoi sceimhle*, 1978).

Elegant en leerzaam als Ó Tuama's literatuurkritiek is, zijn benadering staat (ironisch genoeg voor zo'n patriottische leraar) in de traditie van de Britse interpretatie à la F.R. Leavis. De taak van de literatuurwetenschap is het ijken en beargumenteren van literaire waarde in termen van artistiek-moreel niveau. Wat literatuur waardevol maakt is de emotionele kracht, het sociale en psychologische inzicht en het stylistische vernuft van de auteur; en zo wordt ook de oudere Ierse literatuur voortdurend onder de aegis geplaatst van de auctoriale benadering van de tekst. Ó Tuama's benadering is bovendien die van de literator, de *critic*: hij reikt geen hypothesen aan ter wetenschappelijke toetsing, maar subjectieve interpretaties ter intellectuele en literaire stimulering.

Het is niet mijn bedoeling om daar op zijn poststructuralistisch over te schamperen; de wereld (en voorzeker het Iers literair bedrijf) zou armer zijn als het ons aan dit soort *literary criticism* zou ontbreken. Het ironische zit 'm veeleer dáárin, dat uitgerekend de oudere Ierse literatuur moeilijk te vangen is in zulk een auteursgerichte benadering. Weliswaar zijn individualistische dichters zoals genoemde Ó Rathaille nadrukkelijk aanwezig in hun werk; reden wellicht waarom uitgerekend dit werk (of andere individualistische teksten zoals Brian Merrimans *Cúirt an Mheán-Olche* ("Het nachtelijk gerechtshof") of *Eibhlín Dubh Ní Chónaills Caoineadh Airt Uí Laoghaire* ("Lijkklacht voor Art O'Leary")) het meest tot Ó Tuama's verbeelding lijken te spreken. Maar in de oudere dichtkunst, en ook in de achttiende-eeuwse, semi-anonieme lyriek van ná Ó Rathaille, is de individualiteit van de auteur of zelfs van de tekst (die van handschrift tot handschrift sterk kan variëren) van volstrekt ondergeschikt belang.

Dat is uitgerekend een van de redenen waarom deze literatuur zo een belangrijke uitdaging biedt aan de internationale, Eurocentrische literatuurwetenschap. Weliswaar behoort de Ierse literatuur tot de Europese cultuursfeer en is zij, bijvoorbeeld, doordrongen van Christelijke waarden en (voor wat de "bardische" teksten betreft) van een hoofdaristocratisch wereldbeeld. Maar in deze traditie (let wel, ik heb het niet over de twintigste-eeuwse, neo-Gaelische literatuur) zijn er, ongeacht het fundamentele Europese cultuurbesef, ook veel afwijkende patronen waaraan onze literatuurtheoretische en literatuurhistorische modellen bij uitnemendheid gefalsificeerd kunnen worden: deze Gaelische literatuur is *sui generis* binnen Europa door de volledige afwezigheid van de drukpers, het ontbreken van enige scholastische, aristotelische of moderne metaliteraire reflectie, laat staan van universitair-wetenschappelijke metaliteratuur. Deze literatuur is tot in de negentiende eeuw insulair ingekapseld in haar eigen conventies, die nauwelijks schatplichtig zijn aan de klassieke oudheid en ten dele zeer archaïsche structuren weerspiegelen. Er is bijvoorbeeld geen sprake van enige romantische cultivering van de subjectiviteit of van de nonconformistische kunstenaar; geen enkele positieve valorisering van normdoorbre-

king of innovatie; deze gedichten zijn zo 'regelmatig' en formalistisch als een fuga van Bach of een volksverhaal.

Het is dan ook een voortdurende spanning, als Ó Tuama dit corpus benadert vanuit zijn eigen, modernistische sensibele, zijn fundamentele oogmerk voor de integriteit van de tekst en de emotionele achtergrond daarvan. Men zou geneigd zijn om te denken aan het parallelle geval van T.S. Eliot en de *metaphysical poets*, ware het niet dat voor Ó Tuama de "dissociation of sensibility" niet zozeer een zondeval is als wel een fundamenteel gegeven is in de, door Engelse overheersing geknechte en ontwrichte, Ierse cultuur. Ó Tuama is bovendien, in tegenstelling tot Britse *critics*, een populist. In zijn visie wordt de Ierse literatuur voortdurend gevoed door een onderliggende gemeenschap; en het is die onderliggende gemeenschap, met zijn collectieve geheugen en zijn collectief-anonieme cultuuruitingen, die een vorm van cultuurhistorische continuïteit garandeert.

Repossessions verschijnt op een moment dat in Ierland een hevige discussie is losgebroken—over de status van de auteur, en over de hermeneutische afstand tussen de oudere bronteksten en de hedendaagse lezer (die zich deze bronteksten als "nationale" traditie wil toeëigenen). In die discussie neemt deze staalkaart van een *éminence grise* niet echt een positie aan de *cutting edge* van het theoretische debat in; daarvoor is zijn benadering te genetisch, te zeer gericht op "wat aan de tekst ten grondslag ligt en hem tot een afgerond geheel maakt". Desondanks verdient deze bundel brede aandacht. Het is aan het werk van Ó Tuama te danken dat er op het ogenblik een bloeiende metaliteraire activiteit bestaat in het Iers-Gaelisch taalgebied; en wie kennis wil nemen van deze zo belangrijke en ten onrechte veronachtzaamde literaire traditie vindt in deze essays een elegante en gedegen introductie.

► *Joep Leerssen is verbonden aan de vakgroep Europese Studies van de Universiteit van Amsterdam*

SIGNALEMENTEN

Comparative Literature 48 (1996) 2. Jeff Opland ontleedt structurele patronen in een Xhosa *Izibongo (praise poem)* William Waters bespreekt de *locus classicus* for the dovetailing of aesthetic encounter and ethical imperative", Rilke's gedicht "Archaischer Torso Apollos", dat eindigt met de opdracht "Du mußt dein Leben ändern". Marlyn Manners behandelt in de "Doxies of fatherhood: Plath, Cixous, and The Father" de dochter-vader relatie van deze schrijfsters van wie de auteur merkwaardigerwijs zegt dat zij pas kort literair serieus worden genomen.

In aflevering 48 (1996) 3 onderzoekt Josua Scodel de filosofische en literaire modellen (Stoa, Epicurus, Ovidius) voor de "pleasurable restraint", een combinatie van zelfbeheersing en genot in Miltons *Paradise Lost*. Frank Palmeri legt een relatie tussen achttiende-eeuwse vertelvormen en de overheersende paradigmata van kennis. Jennifer Forrest en Catherine Jaffe plaatsen de prozagedichten van Jiménez uit 1918 in de Baudelaireaanse traditie.

Comparative Criticism 17 (1995) is grotendeels gewijd aan Walter Pater en de cultuur van de *fin de siècle*. Er zijn artikelen van o.a. Stephen Bann, Denis Donoghue en Wolfgang Iser. In het tweede deel, over literatuur en vertaling, vindt men o.a. een aantal met de BCLA prijs bekroonde vertalingen van korte verhalen.

Critical Inquiry 22 (1996) 4. Charles Altieri plaatst de contemporaine Amerikaanse poëzie in een postmodernistische context. De classicus James Tatum geeft, vertrekkend vanuit de gedeelde rouw van de vijanden Priamus en Achilles in de *Ilias*, een reisverslag (veel meer is het niet) van zijn tocht langs de Vietnamese oorlogsmonumenten. Het Vietnammonument van Maya Lin, in Washington, levert stof voor een serieuzere studie van Daniel Abramson, waarbij de relevantie van kunst voor politiek centraal staat. Het voor mij meest verrassende artikel, van Joan DeJean, trekt een parallel tussen de laat-achttiende-eeuwse *Querelle* en de *culture wars* in het Amerika van onze *fin de siècle*.

Deutsche Vierteljahrschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte 70 (1996) 2 heeft vier felle reacties op de opgewonden kritiek die Ralph Gehrke in de *Frankfurter Rundschau* en in *DVjs* 68 heeft uitgeoefend op het radicale constructivisme en de empirische literatuurwetenschap. Hierbij vallen woorden als *Diffamierungen* en *Desinformation* (Gebhard Rusch), en het verwijt van een "normatief en esthetiserend literatuurbegrip" (Achim Barsch), Siegfried J.